

HISTORYCZNA SIEĆ MIAST GALICJI WSCHODNIEJ A ZAGADNIENIA WSPÓŁCZESNE

Halina Petryszyn

Akademia Rolnicza w Szczecinie, Katedra Projektowania Krajobrazu
Instytut Architektury Uniwersytetu Państwowego „Politechnika Lwowska”

Streszczenie: Współczesne miasto europejskie jest spiętrzone, wielowarstwowe, wchłaniające różne typy kultur. W referacie opisano historyczne osadnictwo miejskie obszaru Ukrainy Zachodniej jako przykład dla dzisiejszych poszukiwań form zrównoważonego rozwoju miast i regionów. Przedstawiono także Ukraińskie propozycje zmian zasad urbanizacji, opierające się na ograniczeniu wzrostu miast i budowy pasm nowych miast lub aktywizacji rozwoju systemu małych miast.

Słowa kluczowe: osadnictwo, miasta, Galicja Zachodnia

WPROWADZENIE

U progu ery postindustrialnej zauważono, że głównymi cechami miasta europejskiego jest zagęszczenie jako następstwo nieustannego procesu akumulacji, i że miasto europejskie jest miastem spiętrzonym, wielowarstwowym, wchłaniającym różne typy kultur z terenów i środowisk zewnętrznych, a zatem przetwarzającym i eksportującym je [Paczkowski 2003, s. 13-21].

Historyczne osadnictwo miejskie obszaru Ukrainy Zachodniej ma szansę stać się prototypem dla poszukiwanych dziś form zrównoważonego rozwoju miast i regionów. Wielokulturowość, jako nasilające się zjawisko miast europejskich po skutkach demograficznych drugiej wojny światowej, była również praktyką współżycia na tym obszarze, zostawiając zabytki architektoniczne i socjokulturowe jako kontinuum.

Badania procesu urbanizacyjnego na Ukrainie można scharakteryzować dziś dwoma tendencjami. Po pierwsze, przeważają badania regionalne w granicach poszczególnych okresów historycznych (przykład terenów wchodzących w skład prowincji austriackiej Królestwa Galicji i Lodomerii), albo po drugie, badania wybrane według pewnego kryterium miast. Można stwierdzić, iż dla współczesnych metod badawczych w kontekście historycznym w granicach państwowych Ukrainy nie jest sprecyzowany nawet przedmiot badań – nieustalona jest popraw-

na liczbę miast w poszczególnych okresach historycznych. Liczne badania w krajach europejskich okresu powojennego rozstrzygają zagadnienie liczby miast²³.

O ile w Europie wiedza o rozwoju miast stała na wysokim poziomie, jako podstawa historii społeczeństwa, o tyle w historiografii ukraińskiej zagadnienie rozwoju miast było ignorowane z różnych powodów. Miasta odcinane były od historii Ukrainy, jako organizm obcy. W pewnych okresach historycznych, m.in. z przyczyny wielkiego ruchu migracyjnego Żydów w Europie oraz z powodu nieistnienia ukraińskiej państwowości, ludność miast składała się w większości z innych grup etnicznych. M. Hruszewskij jeszcze w 1903 r. z zalem stwierdza: „Kiedy o ludności wiejskiej rozwinęła się ostatnio bogata i cenna literatura, to literatura o miastach i mieszczaństwie wzrasta bardzo powoli, prac wybitnych prawie nie uzyskano” [Грушевський 1905]. W ostatnim stuleciu historia była jednak „zajęta” innymi problemami, a miasta posłużyły jako ilustracja do rozdziału o walce nacjonalistycznej i klasowej. Zarówno niedocenywanie, jak i nieokreślenie roli miasta na terenach ukraińskich jest zasadniczym brakiem w historiografii współczesnej.

OKRES PRZEDPRZEMYSŁOWY

W okresie przedprzemysłowym „miejskie ściany i bramy (pierzeje)” nadawały miejscowości charakteru miejskiego, co odróżniało ją od innych²⁴.

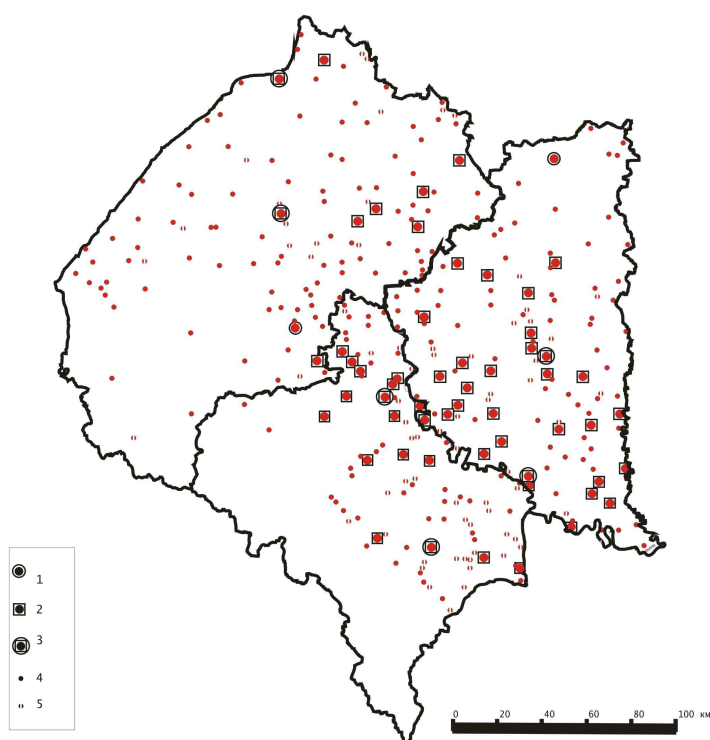
Przeważająca liczba miast Ukrainy w XV w. i na początku XVI w. była usytuowana na prawym brzegu Dniepru, gdzie najwięcej ludności miejskiej posiadała Ruś Czerwona. Porównanie historycznych i współczesnych danych wskazuje, że dużo byłych osad miejskich przekształciło się do dziś we wsie, posiadając najwyżej status wsi z Radą Wiejską, której podporządkowanych jest kilka drobniejszych wsi przyległych, co wynika z przyczyn gospodarczych oraz skutków tworzenia kołchozów. Zaginęła więc warstwa najciekawszych jednostek osadniczych – małych miasteczek, ośrodków rolniczych, zakładanych licznie w okresie renesansu, który w tym regionie dla założeń urbanistycznych datowany jest od drugiej połowy XVI w.

W tym okresie wzrost liczby miast i miasteczek tylko na Ziemi Halickiej był trzykrotnie wyższy niż na pozostałym obszarze Rzeczypospolitej [Baranowski i Herbst 1957]. Nowo powstałe osady miejskie, jako przyczółki obronne państwa, były tworzone na gruncie istniejących wcześniej wsi otwartych. Tak uformowała się gęsta sieć osad miejskich, do których można było dostać się i wrócić z powrotem konnym zaprzęgiem z najdalszej wsi w ciągu jednego dnia. Historycy odnotowują bardzo niską liczbę ludności w większości tych miast, które według tego kryterium trudno byłoby odróżnić od wsi. Proces dezurbanizacji osady

²³ Wykonane w potężnych programach naukowych jak „Deutsches Städtebuch, Österreichisches Städtebuch”.

²⁴ Meners Konversations-Lexikon, 1890: 15. Band. „Stadt”, Leipzig, Wien. s. 215.

miejskiej i przekształcenie jej w wioskę jest odnotowany w dokumentach historycznych jako „oppidum seu villa”. Najczęściej działo się tak po najazdach tatarskich. Po odrodzeniu się miasteczka ponownie uzyskiwało ono status i było mianowane jako „oppidum” [Сиреджук 1995]. Miasteczka nie były tworem długotrwałymi, często ginęły w ogniu, a funkcje miejskie w szybkim czasie były przenoszone do osady sąsiedniej.

Rys. 1. Sieć miast Galicji stanem na lata 1630-1633 z uwzględnieniem obecnego podziału administracyjnego Ukrainy (rekonstrukcja autora na podstawie źródeł publikowanych): 1 – miasta – centra ziem; 2 – miasta-fortece (na podstawie mapy G.L. de Beauplan’a); 3 – miasta-centra ziem i jednocześnie fortece; 4 – zwykłe miasta; 5 – miasta, założone w tym okresie lub później (przed r. 1772), które istniały krótkoterminowo

Fig. 1. The town network of Galicia in the years 1630-1633 against the present administrative division of Ukraine (author’s reconstruction based on published sources): 1 – towns-district centres; 2 – towns-fortresses (based on a map by G.L. de Beauplan); 3 – towns-district centers and fortresses; 4 – ordinary towns; 5 – towns founded in this period or later (before 1772), which existed for a short time

Ogólny bilans urbanistyczny Rusi Czerwonej był jednak znaczny, a nowe miasta postawały nawet w okresie najazdów tatarskich, co częściowo można wytłumaczyć celami obronnymi, częściowo zaś ambicjami magnackich i szlacheckich rodów, sprzyjających tworzeniu większej liczby osad miejskich, które przynosiły im znacznie większy dochód niż dziesiątek wsi. Niektóre miasta powstawały w sprzyjających warunkach, dobrze pełniąc rolę lokalnych ośrodków

rzemiosła i targu. O tym, że pojawianie się nowych ośrodków miejskich wynikało z potrzeb gospodarczych, świadczy przetrwanie aż do połowy XIX w. ponad 55% miast, założonych w latach 1605-1647 [Hom 1964, s. 154-156].

Typowe miasto na prawie magdeburskim, które było jednorazowym założeniem – to regularne zabudowania dookoła rynku, reszta przestrzeni miejskiej wypełniała się w ciągu kolejnych lat zabudowaniami wzdłuż siatki ulic usytuowanych w nadanych miastu granicach. Skrzyżowanie ulic razem z placem pośrodku, powtarzającym zewnętrzny zarys założenia planistycznego stało się w wieku XVII obowiązującym kanonem. Zasady urbanistyki regularnej na terenie późniejszej Galicji Wschodniej w XIV-XVII w. polegały na wzmocnieniu granic przestrzeni miejskiej, jej podziału, regulacji i podporządkowania zarysu terytorium miasta wymaganiom obrony. Główny plac miejski – rynek – miał formę kwadratu lub prostokąta.

Na ukraińskim etnicznie terytorium miasta do wieku XIX miały charakter rolniczy z niedużą liczbą – 1-3 tys. mieszkańców, tylko w największych miastach, takich jak Kijów, Lwów czy Kamieniec Podolski, osiągała ona 15-20 tys. [Компан 1963]. Podobnie charakteryzowane były miasta środkowoeuropejskie we wcześniejszym okresie. Urbanizacja ziem polegała nie na zwiększeniu liczby ludności, ale na zwiększaniu liczby osad miejskich. W tych okolicznościach uniwersalną metodą określenia poziomu urbanizacji jest liczba osad miejskich na określonym terytorium.

Stan i charakterystykę dyspersyjnej sieci osadniczej epoki przedprzemysłowej w Galicji, w kontekście innych krajów, przedstawiają dokładnie wojskowe mapy topograficzne z końca XVIII w. Materiały kartograficzne austriackiego Sztabu Generalnego (*die Landesaufnahmen des österreichischen Generalquartiermeisterstabes*) wykonano w latach 1749-1854 dla 45 poszczególnych austriackich krajów koronnych, regionów i ziem sąsiednich [Hillbrandt 1989]. Obszar Królestwa Galicji i Lodomerii, zgodnie z nowym podziałem administracyjnym, opracowano w latach 1779-1782 w skali 1:28 800 [Mieg 1779-1782]. Józefińska mapa wojskowa Galicji, znana w kołach naukowych jako „mapa Miega”, od nazwiska kierownika akcji kartograficznej. Praca nad jej opracowaniem przypadła na czas wprowadzenia zasadniczych reform we wszystkich sferach życia w Galicji.

Po podziale Rzeczypospolitej przez zaborców i powstaniu prowincji Galicja w Austro-Węgier zmieniły się uwarunkowania gospodarcze. Nowa wschodnia granica przebiegająca na Zbruczu zamknęła kraj przed najazdami ze strony Stepów Ukraińskich, ponieważ obszar ten zaczął być kontrolowany przez Imperium Rosyjskie. Zgodnie z reformami rządowymi zredukowano liczbę osad ze statusem miasta, co znacznie zwiększyło liczbę miasteczek. Na intensywny rozwój miast i miasteczek z rozległymi przedmieściami o charakterze rolniczym miały wpływ czynniki wewnętrznego rozwoju kraju. Śródmieścia stały się „miastami żydowskimi”, jak nazywano, a wręcz kwalifikowano je w literaturze podróźniczej.

Szczegółowe badania mapy F. von Miega wykazały istnienie 30 miast i miasteczek we wschodniej części Galicji (w obecnych granicach Ukrainy), o zachowanej charakterystycznej strukturze ortogonalnej śródmieść. Ułożony na podstawie tej mapy katalog osad miejskich pozwala obiektywnie ocenić dziedzictwo kulturowe w zakresie urbanistyki pod koniec XVIII w. i scharakteryzować jego główne cechy w porównaniu z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej.

Rys. 2. Śródmieścia miast galicyjskich na początku XX w. (kopie z archiwum prywatnego K. Bojko):
a – Brody, plac rynkowy; b – Rawa Ruska, 1910; c – Lwów, targ na Rynku; d – Krzemieniec 1925

Fig. 2. Centres of Galician towns at the beginning of the 20th century (copies from a private archive of K. Bojko): a – Brody, market square; b – Rawa Ruska, 1910; c – Lwów, market in the Market Square; d – Krzemieniec 1925

W Galicji przejście do innego systemu gospodarczego, jednocześnie z nastąpieniem industrializacji było przyczyną zmian w klasyfikowaniu istniejącej sieci miast i znaczenia poszczególnych miast. Polityka gospodarcza monarchii austro-węgierskiej polegała na zachowaniu charakteru rolniczego w części wschodniej imperium i stymulacji rozwoju przemysłu w części zachodniej. Większość miast znajdowała się w stagnacji gospodarczej, z wyjątkiem dwu miast stołecznych – Lwowa i Krakowa, z których priorytet rozwoju miał Lwów. Miasta w większości swej nadal są drobne. Miasta „są przeważnie jednej wielkości, otaczają wiel-

kie place czteroboczne, a wszystkie domy są drewniane”²⁵. W bogatej literaturze podróżniczej używano zdrobniałego niemieckiego „Städtchen”, chociaż posiadały one oficjalnie status miasta – Stadt.

W XIX w. w praktyce europejskiej na podstawie czynnika demograficznego przyjęto podział, zgodnie z którym gminy liczące ponad 2000 mieszkańców mogą być uważane za miejskie²⁶. W imperium nowa klasyfikacja miast ukazała się w 1810 r. Prawie połowa galicyjskich osad miejskich pozostała poza jej granicami. W praktyce korzystano z podziału na trzy kategorie: I – miasta wielkie z liczbą ludności ponad 30 tys. mieszkańców, II – miasta średnie – od 12 do 30 tys., III – miasta małe poniżej 12 tys.²⁷. W 1823 r. w Galicji były 84 miasta i miasteczka, z czego w sześciu liczba ludności nie osiągała 1000 mieszkańców, a w 31 – wynosiła między 1000-2000. Oznacza to, że 37 z 84 miast (44%) były poza granicami klasyfikacji oficjalnej i tylko 53 miasta posiadały ponad 2000 mieszkańców²⁸. „Z nich tylko Lwów, Jarosław, Przemyśl, Sambor, Drohobycz, Tarnopol, Zamość, Zbaraż, Buczacz, Tarnów, Biała i Podgórze (Kraków) robiły wrażenie miast prawdziwych” [Tokarz 1909], czyli takich, w których liczba ludności wynosiła ponad 8 tys.²⁹. Imperium austro-węgierskie posiadało 664 miasta i 1204 miasteczek, część galicyjska liczyła odpowiednio 14,3% i 16,1%, znacznie ustępując innym regionom cesarstwa, chociaż ludność tego obszaru wynosiła 28,7%³⁰. Wszystkie osady dzielą się według liczby mieszkańców na 6 kategorii. 784 osady przeszły próg 2000 mieszkańców, z nich 684 liczyła sobie od 2 do 5 tys. osób, w większości były to wsie, 65 – od 5 do 10 tys. mieszkańców, 21 – od 10 do 20 tys., a 14 – ponad 20 tys. osób³¹. O ile gęstość zaludnienia Galicji wzrosła w okresie austriackim więcej niż trzykrotnie (w roku 1776 – 32,78 os./km², w roku 1869 – 69,02 os./km², w roku 1910 – 102,24 os./km² [Zamorski 1989], o tyle nie świadczy to o wzroście ludności miejskiej, która utrzymywała się nadal na niskim poziomie, w granicach 17-20%, osiągając w 1910 r. 21,7% [Rapacki 1874].

²⁵ Kratter F., 1786. Briefe über den itzigen Zustand von Galizien. Ein Beitrag zur Statistik und Menschenkenntnis. Leipzig, Bd. I, s. 19.

²⁶ [Bisinger] Classification der vorzueglicheren Staedte und Marktflaecken des oesterreichischen Kaiserstaates in Ansehung ihrer Haeuserzahl und Volksmenge. [w:] Vaterlaendische Blaetter, 1810, Jg. III, 23, 24, 25. Wien, s. 230-247.

²⁷ Nagy L., 1828. Vattitiae politico-geographico-statisticae incltyi regni Nungariae odnexarum (Seu Slavoniae et Croatiae Litoralis item Hungarico-Maritimi commercialis et Confiniorum Militarium Hungaricorum). 2 Bde. Buda, s. 29, Za: Deak E. Allgemeine Bestimmung..., s. 76.

²⁸ Statistische Uebersichten von Galizien und der Bukowina., 1823. Tabelle „Staedte”. Wien, s. 335.

²⁹ Taffeln zur Statistik der Österreichischen Monarchie, 1830. Tabelle “Städte mit mehr als 2.000 Einwohnern”. III-ter-Jahrgang. Wien.

³⁰ Obliczono na podstawie: Taffeln zur Statistik der Österreichischen Monarchie. 1828. Tabelle „Städte mit mehr als 2.000 Einwohnerzahl”. Wien.

³¹ Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in dem im Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern. 1912. Die Summarischen Ergebnisse der Volkszählung. Wien, 1, 133-134.

Miasta rozwijały się od ich założenia i formowania sieci osadniczej w czasach słowiańskich poprzez organizmy posiadające samorząd, potwierdzony prawem magdeburskim. Dopóki trwała ciągłość rozwoju miasta, można mówić o jego autochtonności i tworzeniu się specyfiki miasta ukraińskiego. Od początku wieku XIX zaczyna się stopniowe zanikanie punktów kluczowych w historycznie ukształtowanej sieci osadniczej, czyli miast, i tworzenie się nowej sieci miejskiej na gruncie innych zasad miastotwórczych. Na terytorium etnicznie ukraińskim miasta miały w zasadzie charakter rolniczy (tu należałoby wspomnieć spory historyków, czy można takie osady uważać za miasta i próby szukania w nich cech miast typu zachodnioeuropejskiego). W ogólnym pulsującym charakterze rozwoju sieci osadniczej na Ukrainie procesowi miastotwórczości są właściwe pewne cechy:

- rozwój sieci osadniczej na zajmowanych czy kolonizowanych terytoriach zaczyna się od założenia sieci miast, która z czasem jest uzupełniana innymi typami osad;
- za każdym razem przy zmianie zasad urbanizacji historycznej, co było skutkiem wydarzeń politycznych w Ukrainie, nowa sieć osad miejskich powiększała ogólną liczbą miast;
- za główny czynnik miastotwórczości historycznej na Ukrainie, która pełniła w Europie rolę tarczy od agresji wschodniej, winno uważać się czynnik obronny. Najtrwalszy i zabezpieczający życie jest czynnik agrarny. Inne – jak targowy czy rzemieślniczy – mają wpływ wyłącznie na zróżnicowanie miast i trwałość ich funkcjonowania;
- zmiana prawniczych kryteriów w definicji miast na funkcjonalne czy demograficzne rujnuje definicję historycznie ukształtowanego miasta i wpływa na zmniejszenie ich ogólnej liczby;
- proces urbanizacji Ukrainy jest logicznym przedłużeniem procesu rozwoju miast w Europie Zachodniej, a potem w Środkowej; jest procesem porównywalnym co do wielkości i poziomu nasycenia terytorium miastami, osiągając apogeum w kontekście europejskim w czasach nowożytnych, w ziemiach zachodnich na przełomie XVI-XVII w., a na ziemiach wschodnich w drugiej poł. XVII i pierwszej poł. XVIII w.

OKRES INDUSTRIALIZACJI

Industrializacja kraju, od końca 1939 r. wsparta czynnikami o charakterze ideologiczno-politycznym, spowodowała relatywnie niski poziom urbanizacji Galicji (dziś – obwodów (oblastej): Lwowskiego, Tarnopolskiego, Iwano-Frankowskiego) – 41% na tle całej Ukrainy, który mierzony jest w praktyce ogólnoeuropejskiej liczbą mieszkańców miast. O ile ogólnie ten wskaźnik w Ukrainie osiąga 60%, to wschód Ukrainy jest dwa razy bardziej zurbanizowany od zachodu, chociaż w przeszłości te tendencje były całkowicie odmienne.

Rys. 3. Prywatny handlowo-usługowy ośrodek przy skrzyżowaniu ulic Mazepy i Hrinchenka we Lwowie, humanizujący nieukończone dzieło urbanistyki lat 80. XX w.

Fig. 3. A private centre for commerce and services at the crossing of Mazepa and Hrinchenko streets in Lwów humanising the unfinished work of the 1980s' urban planning

Rys. 4. Proces wykupienia przez nowych właścicieli mieszkań na parterze i tworzenie się w nowych osiedlach lat 90. XX w. pierwszych handlowo-usługowych ciągów (Lwów, osiedle Riasne-I, administracyjnie dołączone do terytorium Lwowa w latach 80. powstałe na terenach częściowo wyburzonej wsi Rzesny Polskiej)

Fig. 4. The process of purchasing of ground-floor apartments by new owners and creation of first shopping and services precincts in the new housing estates of the 1990s (Lwów, the Riasne-I housing estate, administratively joined on to Lwów in the 1980s, built on the site of the partly demolished village of Rzesna Polska)

Powojenna geografia miejskiego osadnictwa zaznała pewnych zmian, wywołanych industrializacją socjalistyczną – jak wzrost liczby mieszkańców centrów obwodowych i tworzenie się aglomeracji na podstawie migracji wewnętrznych. Lwów stał się potężnym centrum administracyjno-przemysłowym, integrowanym w ekonomiczną przestrzeń ZSSR, pozbawiając szans rozwoju większość dawnych miast. Masy zabudowy jednolitej z lat 1970-1990, poszerzyły miasto historyczne o corbusier'owskie dzielnice – sypialnie. Od roku 1991 budownic-

two zdominowała prywatna inicjatywa, zaczął się boom dla dużych domów tzw. jednorodzinnych, które powstawały na działkach minimalnych (0,06 ha). Miasto uzupełniło się licznymi dzielnicami indywidualnej zabudowy, wypełniając terytoria rezerwowe, rekreacyjne, rozciągając się wzdłuż tras wylotowych i zlewając się z wsiami podmiejskimi. Zarazem utworzyły się liczne depresyjne poprzemysłowe rejony, rozluźniające zaglomerowaną przestrzeń.

PODSUMOWANIE

W przestrzennej organizacji rozwoju osadnictwa, sieci miast, a także konkretnych miast najważniejszą rolę spełnia koncentracja i dekoncentracja. Pod tym względem można badać doświadczenia historyczne, analizować stan dzisiejszy i kreować perspektywy, określając fazy rozwoju. Na podstawie miastotwórczych doświadczeń historycznych regionu i reguł równowagi możliwe jest ewentualne zbudowanie modelu zrównoważonego rozwoju miast w skali regionu, w którym wykorzystuje się pojęcie „małego miasta” jako główny instrument przestrzenno-psychologiczny.

Urbanizacja u swych podstaw jest procesem inercyjnym, a zróżnicowanie poziomu gospodarczego, społecznego i administracyjnego w rozwoju poszczególnych państw i regionów pozwala spostrzegać jako ewolucyjne różne fazy wspólnego cywilizacyjnego postępu. Nawet odmienne w swej treści fazy demonstrują wszakże obecność „małego miasta”. Można je również zauważyć w istniejącej współcześnie idei „globalnego miasta epoki informacyjnej” (*the Informational City = the Global City*), popularyzowanego jako idea globalizacji, czyli szybkiego rozpowszechnienia się cywilizacyjnie jednolitych urbanistycznych form i rozwiązań, uznanych za doskonałe.

Śluzak rozwoju i humanizacji środowiska indeferencyjnego jako głównego dziedzictwa zakończenia epoki industrialnej, nazywanym dziś „generic city” – czyli w wolnym tłumaczeniu ‘miasto bez właściwości’, wspiera się na tradycjach regionalnych. Tysiącletnia ciągłość rozwoju urbanizacyjnego dowodzi, że małe miasto (czy miasteczko) można uważać za psychologicznie komfortowy stereotyp środowiska zurbanizowanego, posiadającego niezmiennie cechy: poczucie przestrzennego bezpieczeństwa, przejrzysty przestrzenno-planistyczny układ, wyższy od codziennego standard usług, wrażenia estetyczne i stałe komunikatywne możliwości³².

Socjalistyczna industrializacja Ukrainy doprowadziła do dużego regionalnego zróżnicowania poziomu i kształtu urbanizacji. Dostrzegane dziś główne światowe tendencje w rozwoju dużych miast uwidoczniły się w regionach Ukrainy. Tendencja rozwoju dużych miast w epoce industrialnej polega na kreowaniu niejednorodności, czyli rozwój następuje dzięki stwarzaniu wąskich

³² O niektórych z nich wzmiankują np. Gzell 1996, Kosiński i Wejchert 2003.

systemów funkcjonalnych (miast-satelitów, kolonii, mieszkalnych dzielnic), jest procesem wielorazowym, odsuwając pasma „małych miast” coraz dalej od śródmieścia, a potem urbanizując przestrzeń pomiędzy nimi;

- dla masowego zaspokojenia wymagań konsumpcyjnych w ostatnich dekadach powstały tzw. nowe śródmieścia (*new downtowns*), w pierwszej fazie podmiejskie kompleksy super- i hipermarketów, uzupełnione dziś centrami kulturalno-rozrywkowymi;

- w dużych miastach epoki industrializacji powiększają się depresyjne rejon, wymagające nie tyle rekonstrukcji, ile faktycznie ponownego osuwania (np. od pocz. 2000 r. rejon „gazgolderów” w Wiedniu przeistoczony w centrum handlowo-rozrywkowe); liczne nowe osiedla w kształcie „europejskiego miasteczka” (*euro towns*) w podepresyjnych rejonach aglomeracji USA);

- w wysoko rozwiniętych krajach strategia podniesienia warunków zamieszkania wiąże się z problemem ochrony historycznej spuścizny, tzn. w wielkim mieście uwypukla się szereg dawnych zespołów urbanistycznych o autentycznych cechach i wartościach, zniwelowanych poprzednio w trakcie wchłaniania je przez miasto;

- dalszy rozrost miast przez zabudowę kolejnymi przestrzennie odizolowanymi osiedlami, mieszczącymi się w semantycznych pojęciach tradycyjnego miasteczka, połączone związkami transportowymi – „polimiasteczkowość” lub „miasto konglomerowane” (*konglomerat towns*);

- reurbanizacja depresyjnych rejonów postindustrialnej epoki realizuje się za pośrednictwem kreowania nowych śródmieść, inaczej mówiąc na tle wysoko zurbanizowanego terytorium rozwija się system „małych miast”.

Ostatnio proponowane są alternatywne propozycje zmian zasad urbanizacji Galicji, opierające się przede wszystkim na ograniczeniu wzrostu Lwowa i budowy pasma nowych miast w obrębie 30 km lub aktywizacji rozwoju systemu małych miast, co odpowiadałoby współczesnym ideom zrównoważonego rozwoju. Zanim zostaną prawnie określone zasady i powstanie prawne ich uzasadnienie, dostrzegane są inne zjawiska.

W Ukrainie specyficzne czynniki o charakterze gospodarczym (indywidualny rozwój małego przedsiębiorstwa bez pomocy państwa, czyli wspierającego systemu zachęcania, ulg podatkowych i kredytowania) i socjokulturowym (demograficzny wzrost dużych miast; w tym Lwowa za pośrednictwem ciągłego napływu ludności z małych miast i wsi, a doświadczenie mieszkania w wielkim mieście zazwyczaj ograniczone okresem powojennym sięgające więc 1-2 generacji), spowodowało powstanie licznych centrów handlowo-usługowych o charakterze miasteczkowym, które uzupełniają tkankę miast.

PIŚMIENNICTWO

- Baranowski B., Herbst S., 1957. Pogorszenie się warunków rozwoju miast, produkcji przemysłowej i górnictwa (w latach 1576-1648), [w:] Historia Polski t. 1, cz. 2, Warszawa.
- Сіреджук П.С., 1995. До питання про генезис міст Галицької землі у XIV-XVIII ст. Львів.
- Грушевський М., 1905. Жерела до історії України-Руси. Львів.
- Hillbrandt J., 1989. Die Landesaufnahmen der österreichischen General-quartiermeisterstabes 1749-1854. Karlsruher Geowissenschaftliche Schriften, Reihe C: Alte Karten, Band 2. - Karlsruhe.
- Horn M., 1964. Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich z lat 1605-1633 na Rusi Czerwonej. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Компан О. С., 1963. Міста України у II половині XVII ст. Київ.
- Kratter F. 1786. Briefe ueber den itzigen Zustand von Galizien. Ein Beitrag zur Statistik und Menschenkenntniss. - Leipzig - Bd. I. - S. 19.
- Meners Konversations-Lexikon. 1890. Band. „Stadt”. Leipzig, u Wien.
- Mieg F., 1779-1782. Karte des Königreichs Galizien und Lodomerien, Kriegsarchiv in Wien.
- Nagy L., 1828 – 29. Vattitiae politico-geographico-statisticae incltyi regni Nungariae odnexarum (Seu Slavoniae et Croatiae Litoralis item Hungarico-Maritimi commercialis et Confiniorum Militarum Hungaricorum). Buda.
- Paczkowski B., 2003. Na nowy wiek. Rozmowa ze Stefano Boeri. Architektura – Murator 8, 13-21.
- Rapacki W., 1874. Ludność Galicji. Lwów.
- Statistische Uebersichten von Galizien und der Bukowina., 1823. Tabelle „Staedte”, Wien.
- Taffeln zur Statistik der Österreichischen Monarchie. 1830. Tabelle „Städte mit mehr als 2.000 Einwohnern”. III-ter-Jahrgang. Wien.
- Tokarz W., 1909. Galicya w początkach ery Jozefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783. Kraków.
- Zamorski K., 1989. Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Ludność Galicji w latach 1857-1910. t. 270. Kraków – Warszawa.

THE HISTORICAL NETWORK OF TOWNS OF EASTERN GALICIA
AND CURRENT ISSUES

Abstract. The modern European town is ‘piled up,’ multilevel and multicultural. The paper describes historical urban settlement of Western Ukraine as an example for today’s search for forms of sustainable development of towns and regions. Also presented are Ukrainian proposals of changes in urbanisation principles consisting in limiting the growth of towns, building strips of new towns, and boosting the development of a system of small towns.

Key words: settlement, towns, Galicia